

XULIÁN MAURE RIVAS

President d'ATG. Vigo (galícia)

Traducció i sistema literari gallec

Amb aquest títol volem presentar una breu reflexió sobre la necessitat de la traducció literària per aconseguir un sistema literari normalitzat en llengua gallega. En força idees que veurem tot seguit hi ha les aportacions a la història de la traducció i a la sociologia del fet literari d'autors com Antón Figuroa, Camino Noia o Xan González Millán.

El concepte de sistema literari ens descobreix a Galícia un sistema literari en procés de formació o "marginal", tal com indica González Millán . Des de la indústria subvencionada fins el lector escolarment induït, hi ha una sèrie d'elements en la literatura gallega que estan absents en els sistemes literaris de les llengües normalitzades (o també definides per altres com llengües companyes d'algun imperi). Al contrari, en les publicacions gallegues trobem a faltar una sèrie de productes imprescindibles en qualsevol sistema literari: obres de referència o de divulgació científica i, sobretot, traduccions tant de les obres bàsiques de la literatura universal com traduccions puntuals dels autors més importants de l'actualitat. A Galícia Umberto Eco, Günter Grass, Salman Rushdie, John le Carré, Vladimir Nabokov o el més proper Tabucchi arriben a les llibreries en traduccions castellanes. El Premi Nobel Saramago és llegit entre els gallecs més en castellà que en portuguès.

Cada dia hi ha més bons traductors gallecs però, tal com veurem a les taules de l'annex 1, la producció editorial de traduccions és molt lluny del 25% que tenen les traduccions en castellà. Fa més de 30 anys que Ramón Lorenzo i Úrsula Heinz van traduir la novel·la de Heinrich Böll *Und sagte kein einziges Wort*; haurien pogut fer una traducció al gallec, La situació presistemàtica de la literatura gallega als anys setanta feia inviable aquest tipus de traduccions.

Avui podem fer un petit recorregut per valorar el que tenim i el que encara ens falta. La limitació dels meus coneixements de tots els integrants presents en el que anomenem sistema literari, m'obliga a cenyir aquesta exposició a les poques consideracions de què pugui parlar amb coneixement de causa.

1r La traducció i el llibre infantil i juvenil

A començament dels anys vuitanta, abans d'aprovar-se la Llei de Normalització Lingüística de la llengua gallega, apareix a Xerais la col·lecció "Xabarín" destinada a

recollir les traduccions dels clàssics de la literatura juvenil. Aquesta col·lecció estava pensada també per anar introduint algun títol d'escriptors gallecs i així el número 15 és la primera obra narrativa de Manolo Rivas *Todo ben*; el 32 és de Xosé Antón Perozo, el 39 de Mª Xosé Queizán i el 45 de X. Manuel Martínez Oca. En resum: amb més de setanta títols n'hi ha només quatre d'escriptors gallecs; la resta són traduccions dels clàssics Salgari, Verne, Dahl, Tournier, London, Wilde, etc. El 1986 neix el premi "Merlín" de literatura infantil que nodreix l'editorial convocant de nous textos. El 1994 la mateixa editorial pot començar una nova col·lecció de literatura juvenil "Fóra de xogo" on la majoria són originals gallecs, amb Agustín Fernández Paz, Fina Casalderrey, Vázquez Freire i Neira Cruz com els més editats. A partir dels noranta diversos autors gallecs de literatura destinada als lectors escolaritzats comencen a ser traduïts a les llengües de la península i més enllà dels Pirineus.

Aquesta producció literària per a gent jove és ara tan nodrida en llengua gallega que, si en altres camps estiguéssim igual, tindríem un sistema literari normalitzat.

2n Cinema i literatura

Ningú no pot negar la influència del cinema en la literatura i el reforç mutu en el mercat d'aquests dos suports de comunicació. Aquesta influència és múltiple ja que no solament afecta la manera de narrar, de codificar o descodificar un missatge. Afecta una creació de referents que van passant de la pantalla al text unes vegades, i altres en sentit contrari. A Galícia es van doblar per a TVG una mitjana de 1200 hores anuals, més de sis-cents llargmetratges. Actualment aquesta producció s'ha reduït a 500 hores ja que s'ha incrementat la producció pròpia, sobretot en sèries com "Pratos combinados", "Mareas vivas", "Galícia Expres" i altres de semblants.

A Galícia el cinema en gallec es troba (quasi) exclusivament reduït al format de televisió, no gaudeix de l'ambient tancat de la sala de projecció sinó que comparteix espai i temps amb la vida domèstica. I sovint el cinema traduït en gallec s'emet en versió subtitulada, on la lletra esdevé efímera i necessita l'esforç de la lectura en pantalles de poques polzades. A Galícia el cinema-cinema continua sent en castellà.

Amb tot, hi ha petites mostres que ens diuen que un cinema gallec no és impossible. Aquestes mostres estan relacionades amb el món del teatre, de la televisió i dels escriptors gallecs. Els novel·listes gallecs ja fan moltes novel·les pensant en la possibilitat que arribin a la pantalla.

3r Naixement de *Viceversa*

El 1995 neix en el si de l'Associació de Traductors Gallecs (ATG), amb la col·laboració del Departament de Filologia Gallega, de la Universitat de Vigo, una revista anual dedicada exclusivament als professionals gallecs de la traducció. És un element més dins el procés de transformació del sistema literari de la llengua gallega. A més d'articles teòrics sobre la traducció, aquesta publicació recull investigacions útils als professionals que tradueixen al gallec, com són vocabularis específics, treballs de fraseologia o sobre barbarismes de les distintes llengües, etc. L'apartat de *Traduccions Xustificadas* és d'una gran riquesa per la varietat de plantejaments dels diferents traductors davant la pròpia obra.

4t BIVIR, biblioteca virtual de literatura universal en gallec

Ens trobem davant un esforç especial de l'ATG per suplir la incapacitat de l'empresa privada per normalitzar un programa de traducció dels clàssics de la literatura universal al gallec. Al mateix temps, *bivir.com* és un avenç a la difusió de portatextos (e-book), un possible suport en el futur d'una gran varietat de llibres. En aquesta pàgina d'internet es poden baixar a la pantalla de l'ordinador i imprimir en paper les obres de literatura universal traduïdes al gallec que apareixen en la llista adjunta. Totes aquestes obres traduïdes formen part del sistema literari gallec i, sens dubte, influiran en la seva evolució.

Els qui ens movem en aquests treballs pensem que els escriptors gallecs del futur seran millors que els actuals sempre que puguin llegir des de la infantesa la millor literatura en la seva pròpia llengua.

ANNEX 1

En el quadre següent podem veure l'evolució de les traduccions en llengua gallega en els darrers vint anys, acompanyada de la producció total de títols editats en gallec.

Producció total de llibres en gallec i obres traduïdes

Any	Llibres	Traduccions	
1980	187	34	18,1%
1981	201	47	23,3%
1982	218	61	27,9%
1983	273	61	22,3%
1984	258	63	24,4%
1985	295	59	20,0%
1986	309	43	13,9%
1987	354	70	19,7%
1988	481	94	19,5%
1989	489	94	19,2%
1990	577	136	23,5%

Any	Llibres	Traduccions	
1991	592	109	18,2%
1992	597	114	12,6%
1993	902	137	12,9%
1994	1.058	92	9,8%
1995	933	92	8,0%
1996	1.130	85	7,5%
1997	1.233	122	9,8%
1998	1.231	102	8,2%
1999	1.333	86	6,4%
2000	1.266		
2001	1.328		

Si mirem la columna dels percentatges, que en el conjunt d'Espanya oscil·la entre el 22% i el 27%, veiem que el descens percentual de traduccions gallegues amb referència a la producció de llibres gallecs és alarmant, i és el resultat de deixar la política de l'intercanvi cultural propi de les traduccions en mans de la iniciativa privada.

Si tenim en compte les traduccions fetes des del 1995 fins al 1999, s'arriba al número de 497 obres de les quals el 50% correspon a literatura infantil i juvenil. Aquesta és la tònica present en la majoria de les editorials gallegues (Galaxia, Xerais, Cumio) i en la totalitat de les no gallegues (SM, Anaya, Santillana).

ANNEX 2

A la llista que segueix apareixen les primeres obres traduïdes directament al gallec des dels textos originals i que es troben a disposició de qualsevol lector que accedeixi a www.bivir.com .

Alcoforado, Mariana [Cartas de amor](#) 58 Kb
Andersen, Hans Christian [A sombra](#) 33 Kb
Balzac, Honoré de [O coronel Chabert](#) 185 Kb
Balzac, Honoré de [A obra mestra descoñecida](#) 75 Kb
Bellamy, Edward [A Parábola do depósito de auga](#) 20 Kb
Boccaccio, Giovanni [Decamerón](#) 207 Kb
Bunin, Iván Alexéievitx [Alamedas sombrías](#) 19 Kb
Bunin, Iván Alexéievitx [Balada](#) 24 Kb
Bunin, Iván Alexéievitx [O outono frío](#) 15 Kb
Caillié, René [Viaxe a Tombuctú](#) 96 Kb
Capek, Karel [Crime nunha casa labrega](#) 15 Kb
Cicerón, Marco Tulio [Sobre a vellez](#) 131 Kb
Cicerón, Marco Tulio [Sobre a amizade](#) 112 Kb
Diderot, Dénis [O sobriño de Rameau](#) 107 Kb
Flaubert, Gustave [Un corazón simple](#) 92 Kb
Flaubert, Gustave [HERODÍAS](#) 84 Kb
Flaubert, Gustave [A lenda de San Xulián o hospitalario](#) 74 Kb
Grimm, Xacob e Wilhelm [Contos](#) 94 Kb
Halle, Adán de la [A peza da enramada](#) 67 Kb
Halle, Adán de la [A peza de Berto e María](#) 58 Kb
Irving, Washington [A experiencia do estudante alemán](#) 19 Kb
Irving, Washington [Rip van Winkle](#) 52 Kb
Irving, Washington [A lenda de Sleepy Hollow](#) 95 Kb
James, Henry [Daisy Miller](#) 165 Kb
Longo [Dafnis e Cloe](#) 164 Kb
Maupassant, Guy de [O Horlá](#) 35 Kb
Maupassant, Guy de [Bóla de sebo](#) 104 Kb
Maupassant, Guy de [Contos](#) 171 Kb
Palamás, Kostís [A morte do Palicari](#) 73 Kb
Perrault, Charles [Barba Azul](#) 15 Kb
Poe, Edgar Allan [Tres domingos nunha semana](#) 21 Kb
Rilke, Rainer Maria [Na vida](#) 15 Kb
Rilke, Rainer Maria [Pluma e sabre](#) 10 Kb
Rilke, Rainer Maria [Wladimir, o pintor de nubes](#) 9 Kb

Shelly, Mary [Conto do mortal immortal](#) 40 Kb
Stendhal [Vittoria Accoramboni, Duquesa de Bracciano](#) 66 Kb
Swift, Jonathan [Unha humilde proposta](#) 23 Kb
Thevet, André [As singularidades da Francia antártica](#) 56 Kb
Vinyoli, Joan [Son home só](#) 111 Kb
Voltaire [O touro albo](#) 100 Kb
Wells, Herbert George [A máquina do tempo](#) 256 Kb
Zola, Émile [Acuso](#) 28 Kb

ANNEX 3

En aquest gràfic s'intenta representar una classificació de textos partint de les funcions del llenguatge establertes per Karl Bühler. El gràfic és de Katharina Reiss i apareix en la seva obra *Texttip und Übersetzungsmethode* (Heidelberg, 1983). En el sistema literari gallec, comptem amb els productes expressius (novel·la, conte, lírica i alguna cosa de teatre), també tenim textos operatius o conatius (pamflets i propaganda, més política que comercial), però gairebé no hi ha textos informatius o referencials. Aquest gràfic ens indica per on han d'anar les accions a partir d'ara.